

Віталітетна структура ценопопуляцій *Leonurus villosus* Desf. ex Spreng на території РЛП «Сеймський»

Зубцова І. В.

Сумський національний аграрний університет

Одним із головних завдань ПЗФ є вивчення стану ценопопуляцій як рідкісних і зникаючих, так і типових для території видів. При цьому особливу увагу слід приділяти видам лікарських рослин, як таким, що мають важливе ресурсне значення [1].

У зв'язку з цим метою нашої роботи стало дослідження ценопопуляцій *Leonurus villosus* Desf. ex Spreng на території РЛП «Сеймський», як одного із потенційно-ресурсного виду лікарських рослин.

Leonurus villosus Desf. ex Spreng (Родина Lamiaceae) - багаторічна трав'яниста рослина (25-100 см заввишки). Стебло прямостояче, розгалужене, чотиригранне, опушене короткими або довгими волосками. Листки супротивні, черешкові, округло-яйцеподібні, яйцеподібні або ланцетні. Квітки неправильні, зрослопелюсткові у пазушних кільцях; зібрані на верхівках пагонів.. Плід – чотиригорішок. Горішки тригранні, зверху плоскі. У науковій медицині використовують верхівки квітучої рослини – Herba Leonuri [2].

Дослідженням було охоплено сім ценопопуляцій *Leonurus villosus* [3]. Вони сформувалися в угрупованнях із домінуванням та співдомінуванням таких видів як *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub., *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, *Festuca pratensis* Huds., *Elytrigia repens* L., *Dactylis glomerata* L., *Lamium album* L.

Досліджувані ценопопуляції репрезентовані у складі таких рослинних угруповань як:

1. *Bromopsidetum (inermis) calamagrostidosum (epigeioris)*
2. *Bromopsidetum (inermis) variaherbosum*
3. *Dactyletum (glomeratae) festucosum (pratensis)*
4. *Elytrigietum (repentis) bromopsosum (inermis)*
5. *Elytrigietum (repentis) festucosum (pratensis)*
6. *Elytrigietum (repentis) dactyleto (glomeratae)-festucosum (pratensis)*
7. *Elytrigietum (repentis) lamiosum (albae)*.

З врахуванням результатів факторного аналізу та кореляційного рішення до числа морфопараметрів, які детермінують віталітет рослин *Leonurus villosus* було включено загальну фітомасу рослин (W), кількість листків (NL) та репродуктивне зусилля (RE2). Усі вони належать до числа морфопараметрів, які мають найбільші та статистично достовірні факторні навантаження. Ці зазначені розмірні показники входять до різних кореляційних плеяд. Окрім того, ці три морфопараметри вирізняються досить високими показниками варіювання.

Результати віталітетного аналізу [4] засвідчили, що з числа досліджуваних популяцій *Leonurus villosus* чотири належать до категорії депресивних, дві до депресивних та одна до врівноважених (табл. 1). Значення індексу якості Q у досліджуваних популяціях варіюють від 0,1333 до 0,4000. При цьому у трьох популяцій (із угруповань *Bromopsidetum (inermis) calamagrostidosum (epigeioris)*, *Elytrigietum (repentis) bromopsosum (inermis)*, *Elytrigietum (repentis) festucosum (pratensis)*) мають значення індексу якості на рівні 0,1667. Однак вони суттєво відрізняються між собою за співвідношенням рослин різних класів віталітету (a, b, c). Тобто дослідженим популяціям притаманне явище віталітетної мінливості та віталітетної пластичності. Загалом популяції із угруповань із домінуванням *Elytrigia repens* мають нижчі показники індексу якості (0,1333–0,3000), порівняно з угрупованнями, де домінують *Bromopsis inermis* чи *Dactylis glomerata* (мають показники на рівні 0,1667–0,4000). Має місце тенденція до зменшення значень індексу Q по мірі зростання проективного покриття *Elytrigia repens*.

Таблиця 1

Віталітетна структура та якісні типи ценопопуляцій *Leonurus villosus*

№	Умове позначення ценопопуляції	Частка рослин різних класів віталітету			Значення індексу якості Q	Якісний тип ценопопуляції
		a	b	c		
1	<i>Bromopsidetum (inermis) calamagrostidosum (epigeioris)</i>	0,1333	0,2000	0,6667	0,1667	депресивна
2	<i>Bromopsidetum (inermis) variaherbosum</i>	0,4667	0,3333	0,2000	0,4000	процвітаюча
3	<i>Dactyletum (glomeratae) festucosum (pratensis)</i>	0,4667	0,2000	0,3333	0,3333	процвітаюча
4	<i>Elytrigietum (repentis) bromopsosum (inermis)</i>	0,3333	0,0	0,6667	0,1667	депресивна
5	<i>Elytrigietum (repentis) festucosum (pratensis)</i>	0,2667	0,0667	0,6666	0,1667	депресивна
6	<i>Elytrigietum (repentis) dactyleto (glomeratae)-festucosum (pratensis)</i>	0,5333	0,0667	0,4000	0,3000	врівноважена
7	<i>Elytrigietum (repentis) lamiosum (albae)</i>	0,2667	0,0	0,7333	0,1333	депресивна

Отже, пристосування *Leonurus villosus* до умов місцезростань супроводжується їхньою диференціацією за рівнем життєвості та, відповідно, активним проявом віталітетної мінливості та пластичності. Виходячи із результатів віталітетних досліджень, як потенційні осередки регламентованої заготівлі лікарської сировини можуть розглядатися популяції угруповань *Bromopsidetum (inermis) variaherbosum*, *Dactyletum (glomeratae) festucosum (pratensis)*. Популяції, сформовані у цих фітоценозах є процвітаючими ($Q=0,3333-0,4000$).

Перелік використаних джерел:

1. Пархоменко В.М., Кашин А.С. Возрастная и виталитетная структура ценопопуляций *Hupericum perforatum* L. на территории национального парка «Хвалынский»/ В. М. Пархоменко, А. С. Кашин // Самарская Лука: проблемы региональной и глобальной экологии. Самарская Лука. 2009. – Т. 18, № 2. – С. 196-202.
2. Чопик В. И., Дудченко Л. Г., Краснова. А. Н. / Дикорастущие полезные растения Украины. Справочник. В. И. Чопик, Л. Г. Дудченко, А. Н. Краснова. – Київ: Наукова думка, 1983. – 400 с.
3. Зубцова І. В. Скляр В. Г. Оцінка стану популяцій *Leonurus villosus* Desf. ex Spreng в умовах заплавних лук Крелевецько-Глухівського геоботанічного району / І. В. Зубцова, В. Г. Скляр // International scientific and practical conference «Natural sciences history, the present time, the future, EU experience» Wloclawek, Republic of Poland, September 27-28, 2019. Wloclawek: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019 168 p. 39-43
4. Злобин Ю.А. Теория и практика оценки виталитетного состава ценопопуляций растений / Ю.А. Злобин // Ботаничний журнал – 1989. – Т.74, № 6. – С. 769 – 781